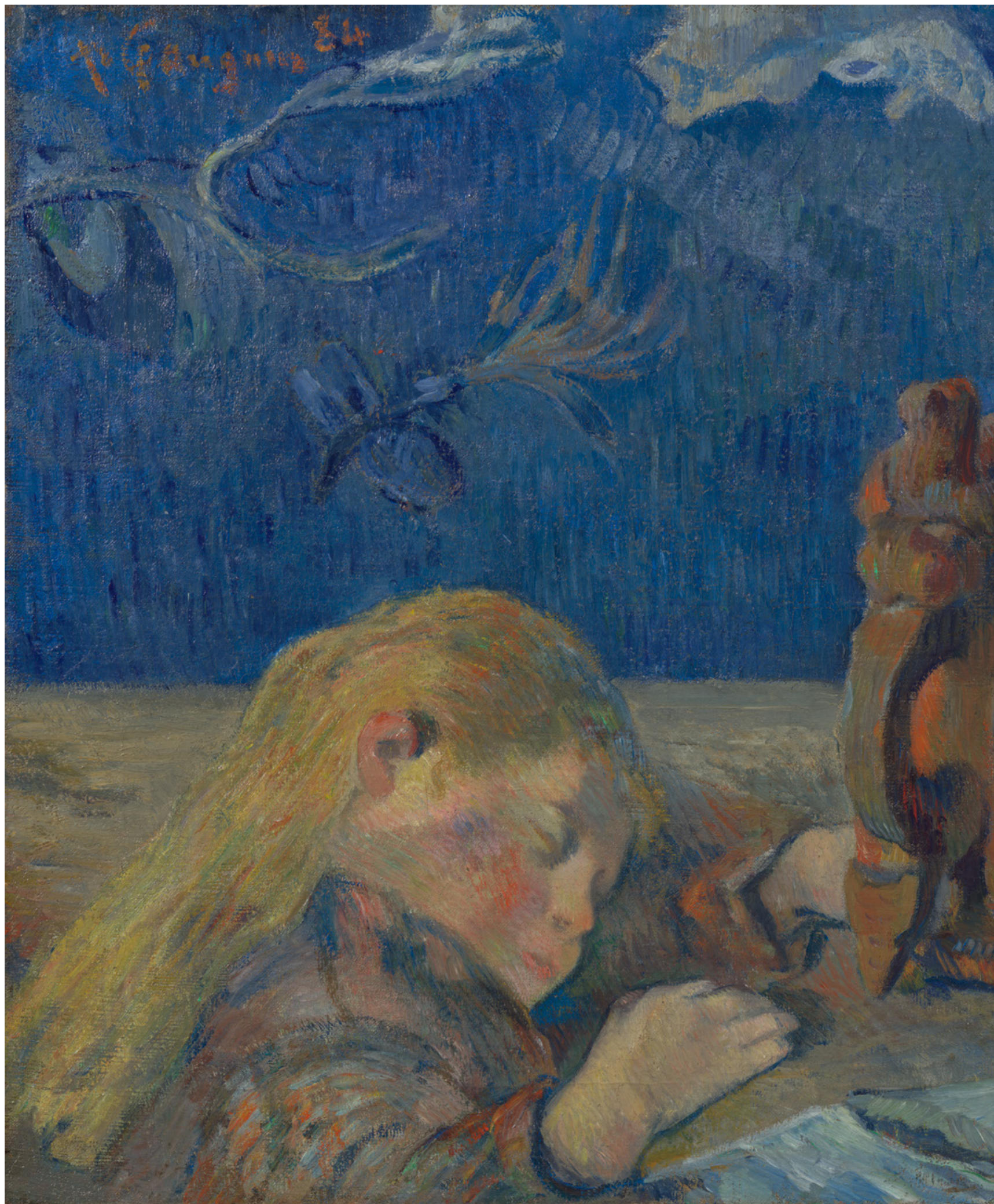

NIEUWE AANWINST

Slapende Clovis

Paul Gauguin

1884. Olieverf op doek, 46 × 55,5 cm

Bijdrage: € 1.000.000, waarvan € 75.000

uit het Dorodarte Kunst Fonds

VAN GOGH MUSEUM, AMSTERDAM

Aangekocht in 2024 met steun van de VriendenLoterij, de Vereniging Rembrandt (mede dankzij haar Dorodarte Kunst Fonds en de jaarlijkse bijdrage van het Cultuurfonds), de VriendenLoterij en de leden van de Yellow House Circle

De zoon, de droom en het onderbewuste

‘Op slag verliefd’ waren de conservatoren en onderzoekers van het Van Gogh Museum toen *Slapende Clovis* van Paul Gauguin op de markt kwam. Met dit schilderij uit 1884 streefde Gauguin zijn mentoren Camille Pissarro en Paul Cézanne voorbij: waar zij zich bleven concentreren op de werkelijkheid, begon Gauguin de wereld van de droom, het onderbewuste en de verbeelding te verkennen. Zo markeert *Slapende Clovis* een sleutelmoment in de ontwikkeling van zijn kunstenaarschap.

**Stilleven met houten bierpul
en metalen kan**

Paul Gauguin

1880. Olieverf op doek, 54 x 65 cm

ART INSTITUTE OF CHICAGO

(A Millennium Gift of Sara Lee
Corporation)

Slapende Clovis is geschilderd in de zomer van 1884, een zomer die alles in zich had om een rampzalige periode te worden voor Paul Gauguin (1848-1903). Zijn schilderijen verkochten slecht en een economische crisis drukte elke hoop op een betere toekomst de kop in. De recente verhuizing van Parijs naar Rouen bleek een verkeerde beslissing. Het grote kunstminnende publiek dat Gauguin er hoopte te vinden bleek niet te bestaan en hij voelde zich er geïsoleerd. Dit gevoel werd versterkt toen zijn Deense vrouw Mette Gauguin met twee van hun vier kinderen naar Kopenhagen vertrok. De broertjes Clovis en Jean bleven bij hun vader. Pas tegen het einde van de herfst zouden zij zich bij de rest van het gezin voegen. Het fatalistische gevoel dat zich in deze situatie van Gauguin meester moet hebben gemaakt, opende de deur naar artistiek experiment. Hij liet de hoop op erkenning en verkopen even voor wat die was en schilderde in de zomer van 1884 puur en alleen voor zichzelf. Binnen deze compromisloze context was het voor hem mogelijk om een radicaal stuk als *Slapende Clovis* te schilderen. Het schilderij bleek een doorbraak die de aanzet vormde tot de symbolistische kunst waar Gauguin bekend om is geworden.

Waarneming versus verbeelding

Het jongetje met de lange blonde haren is Gauguins zoon Clovis. Liefdevol portretteerde de kunstenaar het vijfjarige kind in diepe slaap. Naast hem staat een grote Noorse pul. Deze houten pul – een uit 1740 stammende *tine* – schilderde Gauguin al twee keer eerder en later nog eenmaal in Kopenhagen, telkens in een andere setting. Het combineren van terugkerende elementen is iets wat Gauguin zijn hele loopbaan zou blijven doen en echt een handelsmerk van hem werd. Wat dit schilderij zo vernieuwend maakt, is dat Gauguin Clovis en de pul naar de waarneming schilderde, maar dit vermengde met het imaginaire: hij combineerde zijn impressionistische stijl en techniek met een diepere betekenislaag. Het decoratieve motief op de achtergrond suggereert namelijk de droomwereld van Gauguins slapende zoon. Dit geeft het werk symboliek, ambiguïteit en mysterie. Door de droom van zijn kind tot onderwerp te nemen, toonde Gauguin waar kunst volgens hem over zou moeten gaan: de wereld van de ideeën en de fantasie. Zo zette hij zich duidelijk af tegen de waarneming als startpunt van de kunst, zoals in die tijd gangbaar was, en nam zo afstand van zijn leermeesters Camille Pissarro (1830-1903) en Paul Cézanne (1839-1906). Qua techniek leunde Gauguin in *Slapende Clovis* wel sterk op zijn mentoren. Zo zijn de opvallende, parallelle toetsen ontleend aan Cézanne en de complementaire kleurcontrasten aan Pissarro. Het werk is in stijl en techniek een prachtig voorbeeld van Gauguins periode als zeer verdienstelijk impressionist.

Oogappel Clovis

De kleine Clovis was de oogappel van zijn vader. In 1885, het jaar nadat Gauguin *Slapende Clovis* had gemaakt, streek hij weer neer in Parijs. Zijn geliefde Clovis was de enige van zijn kinderen die ditmaal met hem mee moest. Vader en zoon leefden in armoede, maar ondanks de ontberingen was Clovis 'heel lief en speelt [hij] helemaal alleen in zijn hoekje zonder me te hinderen', aldus Gauguin in een brief aan zijn vrouw Mette. Hoewel hij de kosten niet kon betalen, liet Gauguin Clovis in 1886 achter in een kosthuis. Zelf vertrok hij naar Pont-Aven om zich daar volledig aan zijn kunst te wijden. Toen Gauguin in 1887 naar Martinique vertrok, moest Clovis worden opgehaald door zijn moeder. De rest van zijn leven bracht hij door in Kopenhagen, waar zijn vader

Clovis Gauguin verkleed als Clovis,
eerste koning van de Franken, 1884
Foto: Emile Tourtin (Koninklijke
Bibliotheek Denemarken)

hem nog eenmaal bezocht, in 1891, voor diens vertrek naar Tahiti. Clovis overleed daags na zijn 21ste verjaardag in 1900 aan een bloedvergiftiging. Zijn vader is dat nooit te weten gekomen – die overleed in 1903 op de Marquesas-eilanden en had de laatste jaren voor zijn dood geen contact meer met de moeder van zijn kinderen.

Gauguin en de gebroeders Van Gogh

Gauguin ontmoette de gebroeders Van Gogh eind 1887 in Parijs, niet lang nadat hij was teruggekomen uit Martinique. Het bleek een ontmoeting die een belangrijke impact zou hebben op het leven van alle drie de mannen. Kort daarop verwierven Vincent en Theo twee schilderijen die Gauguin op het Caribische eiland had gemaakt: *De mangobomen, Martinique* (1887) en *Aan de oever van de rivier, Martinique* (1887). Er ontwikkelde zich een hechte maar ook complexe vriendschap tussen Gauguin en Vincent. In oktober 1888 voegde Gauguin zich bij Van Gogh in het Gele Huis in Arles. Daar werkten ze intensief samen, maar hun opvattingen over kunst bleken ver uiteen te liggen. Gauguin werkte vanuit de verbeelding – een kunstopvatting waarvan *Slapende Clovis* aan de basis lag. Van Gogh daarentegen werkte vanuit de waarneming. Algauw liepen de spanningen hoog op. Na een hevige aanvaring waarop Van Gogh zijn oor afsneed, zouden de kunstenaarsvrienden elkaar niet meer terugzien. Desondanks

bleven de twee via brieven in contact en beïnvloedden ze elkaar blijvend.

Gauguin en het Van Gogh Museum

Vanwege deze bijzondere geschiedenis vormt het werk van Gauguin een zwaartepunt in de collectie van het Van Gogh Museum. De broers verwierven in totaal vijf van zijn schilderijen, vier tekeningen en een keramieken pot van zijn hand. Na Theo's dood verwierf diens weduwe Jo van Gogh-Bonger ook nog eens twee schilderijen. In de nalatenschap van de broers bevinden zich ook ruim veertig brieven van Gauguin aan Theo of Vincent. Maar niet alleen voor Van Gogh was Gauguins kunst een belangrijk referentiepunt, ook vele andere kunstenaars in de collectie van het Van Gogh Museum zijn door hem beïnvloed en geïnspireerd, zoals Emile Bernard, Charles Laval, Paul Sérusier en Meijer de Haan. Gezien het belang van Gauguin voor het Van Gogh Museum is in voorgaande jaren al een aantal bijzondere stukken uit zijn oeuvre aan de collectie toegevoegd: in 2004 de iconische prentenserie *Volpini* (1889) en in 2006 het schilderij *Spinnend Bretons meisje* (1889), dat oorspronkelijk onderdeel was van de wandschilderingen in de herberg van Marie Henry in Le Pouldu, waar Gauguin samen met Meijer de Haan verbleef.

Collectie Samuel Josefowitz

Een impressionistisch schilderij van Gauguin ontbrak nog in de verzameling van het Van Gogh Museum. Vorige zomer kwam *Slapende Clovis* in beeld en de conservatoren en onderzoekers van het museum waren op slag verliefd. Dit sleutelstuk, dat zich op het breukvlak van Gauguins impressionisme en symbolisme bevindt, zou een fantastische verrijking voor de collectie betekenen. Het maakte deel uit van de verzameling van de gerenommeerde verzamelaar Samuel Josefowitz (1921-2015), die het in 1984 kocht. Josefowitz bracht een van de meest relevante privécollecties wereldwijd van laat-19de-eeuwse kunst bijeen, met een nadruk op de school van Pont-Aven. Het museum kocht al verscheidene stukken uit de collectie aan, waaronder een schilderij en een houtreliëf van Georges Lacombe en een grote groep prenten van Camille Pissarro. In het najaar van 2023 deden Josefowitz' nazaten afstand van vrijwel de gehele nog overgebleven verzameling.

De mangobomen, Martinique

Paul Gauguin

1887. Olieverf op doek, 86 cm x 116 cm

VAN GOGH MUSEUM, AMSTERDAM

(Vincent van Gogh Stichting)

Slapende Clovis stak met kop en schouders uit boven de vele prachtige kunstwerken die bij Christie's geveild werden.

Een schilderij rijker

Vanwege de zorgvuldigheid waarmee het museum elke potentiële aankoop voorbereidt, is het zeer zelden mogelijk mee te dingen op veilingen, zeker wanneer er zoals in dit geval een substantieel bedrag betaald zou moeten worden. Dat het schilderij onverkocht bleef, betekende dan ook een buitenkans. Het museum kreeg zo de gelegenheid om alle zeilen bij te zetten om deze aankoop mogelijk te maken, inclusief een gedegen analyse van de conditie van het schilderij en grondig herkomstonderzoek. Ook werd zorgvuldig een aanvraag voorbereid voor steun van de Vereniging Rembrandt.

Eind mei was het zover en werd *Slapende Clovis* onderworpen aan de kritische blik van het bestuur van de Vereniging. Gelukkig bleek al snel dat het bestuur het enthousiasme voor het schilderij met het museum deelt. Al enkele weken na de genereuze toezegging van de Vereniging Rembrandt presenteerde het museum de aanwinst. Die is hier nog tot in oktober te zien. Vanaf november zal het werk een aantal maanden schitteren in de monografische tentoonstelling *Gauguin's World: Tona Iho, Tona Ao* van het Museum of Fine Arts in Houston, om daarna weer terug te keren naar Amsterdam. ↘

Lisa Smit is conservator schilderijen en Joost van der Hoeven is onderzoeker in het Van Gogh Museum

